

NÉPHIVATAL A SZOCIÁLIS VÉDELEM SZOLGÁLATÁBAN

A szegény nép számára magárahagyatóságából, társadalmi gyengeségéből számos hátrány származik. Az állampolgári és a munkaviszonyból számára tömegesen jelentkező ügyeket nem érti, azokban eligazodni nem tud, és segítséget, védelmet ezekben nem talál. Egésznapos kereső munkája miatt legtöbbször időt sem talál magának ahhoz, hogy dolgaiban eredményesen eljárasson. Hogy a szegény nép életviszonyaiban csak a legfontosabbakat említsem: anyakönyvi, állampolgársági, családi, házassági, lakásügyek, társadalmobiztosítási, munkavédelmi, katonai, gyámsági, hagyatéki, szegénységélyezési stb. ügyek szövik át életét. Ezek a szegényebb néprétegek léhelyzetébe legtöbbször mélyen belenyúlnak és a társadalmi fenyegetettség vagy megtámadottság súlyos helyzetét teremtik meg számára. Azt tapasztalja, hogy mindennapi megélhetésének gondjait az egyéni és társas életviszonyaiból származó gondok még súlyosbítják. A szegénységéből származó magárahagyatottsága és gyengesége a társadalmi kisebbség jogegyenlőtlenségének állapotába helyezi őt. Nem tud kifejlődni benne, vagy elvész belőle a társadalom rendje iránt a bizalom. A fennálló társadalmi rendnek ellensége lesz, mert úgy véli, hogy a jog érvényesítése csak a kiváltságosok számára lehetséges. Ezért ha a szociális védelem és gondozás terén komoly eredményeket akarunk, elsőrendű feladat olyan intézményről gondoskodni, amely a szegény népet egyes-bajos dolgainak elintézésében jóindulatú megértéssel, szakszerű hozzáértéssel támogatja. Ügyének teljes lebonyolításáig elkíséri, ha kell, az ügyek írásbeli elintézését is vállalja, és közvetlen megkereséseivel, intézkedéseivel az ügy gyors és helyes elintézését biztosítja. Ez az intézmény: a *néphivatal*. Fokozott gonddal vizsgálja a néphivatal az eléje tárt ügyeket abból a szempontból is, hogy a hatóságokat felesleges beadványokkal, eljárással ne zaklassa. Ezért ha az ügy lelkiismeretes tanulmányozása vagy utánjárás alapján megállapítja, hogy a panasz vagy a kívánság alaptalan, igyekszik szeretettel megértetni azt a bizalommal hozzáforduló szegény emberrel, aki a bizalom alapján ebben a legtöbbször megnyugszik.

Módszere: a magárahagyott és védelemre szorult szegényember megsegítése a szociális hatások érdekében. Amint már eddig is megállapítottuk, alapja: a bizalom. Ezt nem csekély mértékben azáltal éri el, hogy ahol szükségét látja az ügy helyes elintézése és a család védelme érdekében a család belső életét is megismeri s ilyen módon az érdeknélküli baráti bizalom személyes kapcsolatai alakulnak ki a néphivatal és azt felkereső szegény emberek között. Bár első feladata az eléje tárt ügyek elintézése, de mert ezeket az ügyeket és eseteket nem csupán azok szinguláris megjelenésében vizsgálja, hanem a bajok okai iránt is kutat, célszerű a néphivatalokat a szociális gondozás egyéb szerveivel is kapcsolatba hozni. Csak ebben az esetben érvényesülhet munkájukban helyesen a megelőzés elve. A szociális munka szervezésének ez a gondolata érvényesült a settlement, a szociális telepek intézményes megoldásában. Ezt érvényesítettük az Országos Szociálpolitikai Intézet gyakorlati szociális munkájának megszervezésekor. Mind Kolozsvárt, majd néhány évvel később Újpesten ebből

az intézményből indultunk ki és e köré építettük az ahhoz kapcsolódó és azt kiegészítő többi szociális intézményt. Ugyancsak már akkor reámutattunk arra is, hogy ezek a néphivatalok valóságos „örhelyei”, megfigyelőállomásai lehetnek a további szociális feladatoknak, mert mindennapos érintkezésben a szegény nép ügyes-bajos dolgaival, megfigyelik és megismerik a törvények, azok végrehajtása, a hatósági intézkedések okozta visszasságokat, hiányokat és ez alapon kezdeményezően, irányítóan, javaslattevően járhatnak el a szociális fejlődés érdekében.

A néphivatalnak ez a személyi kapcsolatokon alapuló bizalmi jellege megállapítja azt is, hogy nem lehet hatósági intézmény. Mindenekelőtt azért nem, mert a hatóság nem vállalhat felelősséget mélyen az egyéni érdekkörbe benyúló tanácsaiért és annak esetleges következményeiért. Továbbá a bürokráciából származó bajokat nem új hivatallal lehet és kell ellensúlyozni, amire az nem is képes, hanem olyan intézmény kell, ahol annak tagjai nem mint hivatalnok, hanem mint barát érdeklődnek a szegény nép minden ügye iránt. Amikor itt ők adnak, ugyanakkor ők tapasztalatot, betekintést kapnak az élet nagy összefüggéseibe, annak teljesebb megértésébe. Az előkerülő ügyek nagy változatossága folytán igen különböző szakismerettel bíró szakemberekre van szükség. Ez a szükségesség és a nélkülözhetetlen erős szociális érzék a néphivatalban, ebben a különböző szakszerűséggel bíró, de hasonló lelki felkészültségű egyének együttesében a hatóságitól egészen különböző intézményt alakít ki. Itt a különböző szakbeli, de azonos szociális erővel csatlakozó munkatársak szakszerűség alapján kiegészítik a néphivatal munkáját. Ez tehát nem egyszerű jogvédő iroda, a jogkereső szegény embernek ridegen kiosztott tanácsaival, hanem a szakszerűség biztosításával kiépített széleskörű szociális védelem, a társadalmi nevelés és fejlődés irányában.

Munkája az esti órákban folyik, hogy az azt igénybevevők a munkaidő után, tehát anyagi károsodás nélkül felkereshessék.

Nézzük most már, miképpen alakul a Szociálpolitikai Intézet három különböző területén működő néphivatalának a munkája.

Az *újpesti anyaintézetben*, annak 1912-ben történt megalapítása óta működik a néphivatal. Amint annak jelenlegi vezetője, *Seres László* dr. ügyvéd megállapítja, az ügyeknek jogi természetük szerint való megosztását mutató táblázatból kitűnik, hogy amíg a büntető- és magánjogi ügyek száma 1929-ben az összes ügyeknek csak 34-22 százalékát tette, addig 1930-ban 36-64, 1931-ben 40-32, 1932-ben 47-81, 1933-ban 43-42 százalékra emelkedtek. A közigazgatási ügyek lényegesen kisebb arányszámmal szerepelnek a gazdasági válság éveiben, ami kétségtelenül annak a jele, hogy a gazdasági válság következményeként a védetteknek főként család- és házassági jogi és munkaügyi viszonyaiban több esetben fordult elő olyan kérdés, amelynek megoldására a néphivatal védelmét voltak kénytelenek igénybe venni. Hozzájárult a közigazgatási ügyek csökkenéséhez az is, hogy a városi hatóság népjóléti ügyosztályának megszervezése és munkájának hathatós kifejlődése sok olyan feladatot oldott meg, amelyek ellátása ezelőtt a néphivatalra hárult.

	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Közigazgatási ügyek										
a) absz. sz.	1479	1198	1098	979	857	867	984	918	891	1055
b) %	60·04	59·16	54·93	47·57	50·57	49·85	52·17	54·77	55·0	51·25
Büntető ügyek										
a) absz. sz.	80	76	81	90	87	67	75	93	80	104
b) %	3·21	3·75	4·06	4·37	5·14	3·87	3·98	5·55	4·93	5·05
Polgári peres és perenkívüli ügyek										
a) absz. sz.	773	666	725	894	649	581	624	506	522	631
b) %	31·01	32·89	36·26	43·44	38·28	33·44	33·09	30·19	32·23	30·64
Békéltetés, jótékony-ság										
a) absz. sz.	143	85	95	95	102	223	203	159	127	269
b) %	5·74	4·20	4·75	4·62	6·01	12·84	10·76	9·49	7·84	13·06
Összesen ;										
a) absz. sz.	2493	2025	1999	2058	1695	1738	1886	1676	1620	2059
b) %	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Az ügyeknek szociális természetük szerint való megoszlását az alábbi adatok mutatják

	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Trianoni békszerződés okozta ügy	810	514	426	346	327	338	373	319	263	305
Lakásviszonyokból eredő ügy	307	240	286	404	302	230	215	201	158	261
Ingó vagy ingatlan vagyon védelme ...	181	230	147	159	97	105	107	105	82	72
Szegényügy és jótékony-sági ügy	176	330	263	330	251	354	350	233	299	429
Házassággal kapcsolatos ügy	197	186	183	178	177	192	210	193	239	286
Gyermekvédelem	103	76	90	81	44	29	51	54	31	51
Szociális egészségügy	163	97	103	102	91	92	84	99	111	154
Munkaviszonyból eredő ügy	66	62	105	65	58	53	100	82	68	81
Bűnvádi és kihágási ügy.....	80	76	81	90	87	67	80	98	80	104
Személyjogi ügy	58	14	27	27	19	18	33	26	16	33
Örökösödési ügy	38	40	37	37	27	26	18	34	25	23
Közzoktatási ügy	50	15	31	28	26	18	11	4	10	12
Ipartűgy	45	44	38	45	47	61	50	42	31	18
Adó- és illeték.....	55	34	35	32	33	29	47	37	29	43
Hadikárosultak ügyei	120	28	50	35	25	32	37	39	57	44
Egyéb ügyek	44	39	97	89	83	94	120	110	121	143
Összesen ...	2493	2025	1999	2058	1695	1738	1886	1676	1620	2059

Fenti kimutatásokból az állapítható meg, hogy a néphivatal Újpesten a város lakosságának települési, gazdasági és műveltségi viszonyaiból, foglalkozási és társadalmi rétegződéséből folyó okokból, a jogi és szociális életnyilvánulások csaknem mindenikével foglalkozik.

Újpest lakosságának alaprétege abból a főként felvidéki származású munkáshadból áll, amely a múlt század utolsó évtizedeiben a főváros amerikai arányú építkezéseinek vonzó hatására tódult ide s azután kiszorulva a külvárosokba és még külsőbb részekre, meg-alapította lett ennek a proletár jellegű, magyar földön példa nélkül levő, egészen sajátos lelkiségű telepnek. A többi előváros később keletkezett s fejlődött.

A sok munkáskéz a nagyarányú építkezések befejezése után, az Újpest városra alakulását előidéző gyár-alapítások révén jutott újabb munkához, de a gyárak megindították a környékbeli magyar községek, Rákospalota, Fót, stb. földnélküli napszámosainak s törpe-birtokosainak idetöredését is. Ezeknek köszönhető a város megmagyarosodása, bár ma is vannak Újpesten udvarok, ahol csak tótok, vagy csak zsidók laknak.

Közben dunaparti fekvése következtében az ország északi részéből származó nyersanyag felhasználásával az asztalosipar valóságos központjává fejlődött. Ugyancsak jelentőssé vált tímáripára is. Ez utóbbi szintén a kis-iparosok erős törzsének kifejlődését segítette elő. A nagy újpesti börgyarak ezeket később letörték, majd felszították. A gyárak általában még külföldről is sok – főként szakképzett munkást – vonzottak.

Mivel Újpest a fővárosnál olcsóbb megélhetést, olcsóbb lakást ígért és adott, az életversenyben lefelé hulló emberek egész seregének azilumává vált. Ehhez hozzávehetjük még, hogy 1923-ig a rendőrségnek itt nem volt bejelentőhivatala, így aztán számos olyan ember húzódott itt meg, akiknek valamilyen okból célszerű volt elvonulni a hatóság figyelő tekintete elől.

Igy érthető, hogy a város lakosságának jelentős része, körülbelül 50-60 százalékanak élete gyökér-szálaival nem a város talajából fakadt s éppen ezért a háború befejezése óta tartó időkben, amikor a társadalomnak többféle szempontból új számbavételével, az állami és a társadalmi élet új megszervezéséről van szó, az ilyen kevert és újsütetű népességnek számtalan

nehézsége támad, amelyeknek megoldására önként kínálkozik a néphivatal segítsége.

A települési viszonyoknál mondottakból következik az is, hogy Újpesten igen szélesen tagozott a lakosság, foglalkozása szerint is. Az ipari élet a fizikai és szellemi munkát is igen differenciáltan szólitja sorompóba. Törpe, nyomorgó iparos, iparossegéd, gyári napszámos, segédmunkás, tanult szakmunkás, kistisztviselő, stb. s ezek eltartottjai mind rászorulnak a néphivatal segítségére. Ezek mellett kiskereskedők, főként piaciárusok is szép számmal fordulnak a néphivatalhoz. Sőt, mivel Újpesten egy nagy uradalom is van, a gróf Károlyi-uradalom, mezőgazdasági cselédek és egyéb alkalmazottak munkáügyei is szerepelnek ügyforgalmában.

Újpest lakosságának átlag 3-5 százaléka veszi évenként igénybe a néphivatal munkáját. Ez a tömeg legnagyobb részében, műveltségi és gazdasági inferioritása miatt, jogainak, igényeinek érvényesítésében a legelemibb tudatos mozdulatra is képtelen, ezért az ellenérdekű felekkel való viszonylatban a *jogegyenlőtlenség* állapotában van s ezért nélkülözhetetlen számára a néphivatal segítsége.

A néphivatalban végzendő munka tehát Újpesten sokoldalúsága miatt a közigazgatási, büntető- és magánjogban való jártasságot igényel s a magyar szociálpolitikai jogalkotás és berendezkedés alapos ismeretét kívánja meg. Az újpesti munkát éppen sokrétűsége, változatossága jellemzi.

A pártfogoltak foglalkozási főcsoportok szerint való megoszlását az 1937. évi forgalom például a következőképpen tünteti fel:

	férfi	nő	összesen
Östermelő.....	10	2	12
Ipari szak- és segédmunkás	212	124	336
Napszámos	23	11	34
Iparosmester	51	13	64
Iparossegéd	114	22	136
Iparostanonc	1	—	1
Önálló kereskedő	10	11	21
Kereskedősegéd	13	1	14
Közlekedési alkalmazott.....	15	6	21
Köztisztviselő	10	—	10
Magántisztviselő, irodai.....	3	—	3
Magántisztviselő, üzemi	2	—	2
Véderő	2	—	2
Nyugdíjas magánzó	28	36	64
Háztartási alkalmazott	2	49	51
Egyéb kereső foglalkozású	70	95	165
Tanuló	3	1	4
Háztartásbeli	—	51	51
Munkanélküli	297	150	447
Munkaképtelen	23	159	182
Összesen	889	731	1620

A Szociálpolitikai Intézet *budapesti* néphivatala a IX. kerületben (Közraktár-utca 24) működik. Itt az ügyek természetének megfelelően, munkája a következőképpen tagolódik: közigazgatási, magán- és büntetőjogi és társadalombiztosítási csoportokra. A néphivatal vezetője, *Szabó Endre dr.* székesfővárosi fogalmazó összefoglalásából megtudjuk a következőket: A néphivatalt 1939 május óta vezeti jelenlegi együttese. Ez időtől december 31-ig, a hétfő és csütörtök délután 5 órakor kezdődő fogadási napokon összesen 597 személy jelent meg. Ebből férfi 321 és nő 276 volt. Az 597 személyrel szemben az összes elintéztett ügyek száma 1184, tehát az 55 fogadási napot véve figyelembe, egy-egy napra átlag 20 intézkedés jutott. Ebből megállapítható, hogy egyesek nemcsak egy, hanem két, sőt három különböző ügyük elintézése végett is a néphivatalhoz fordultak. Vannak családok, akik érdekeiket érintő bár-

milyen ügyben, mielőtt döntenének, idejönnek tanácsot kérni.

A nők elég magas számának oka, hogy a férfi a fogadás ideje alatt legtöbbször még munkában áll, vagy éppen ő marad otthon és a feleségét küldi ügyeinek rendezésére. Magyarázható azonban azzal is, hogy a nő, különösen ha magánosan él, sokkal jobban ki van téve az élet megpróbáltatásainak és ezért inkább szorul támogatásra.

A születési statisztika azt bizonyítja, hogy a néphivatal működését leginkább az a réteg veszi igénybe, amelyet ú. n. háborús nemzedéknek tartanak s valóban csak a szociális munkán keresztül állapítható meg, hogy az életben ez a csoport szenvedett legtöbbet.

1860—65 között szül.	9	1896—900 között szül.	106
1866—70 » »	20	1901—905 » »	66
1871—75 » »	36	1906—910 » »	50
1876—80 » »	38	1911—915 » »	60
1881—85 » »	38	1916—920 » »	32
1886—90 » »	41	1921—925 » »	18
1891—95 » »	83		

A fiatalabb korosztályhoz tartozók között vannak olyanok is, akik mint tanoncok fordultak a néphivatalhoz, a tanviszonyból származó s a munkaadó s a szülő vagy tanoncgyermek között fennálló vitás kérdéseik rendezése végett.

A foglalkozási statisztika kiemeli azt a réteget, amelyiknek változó keresete, alacsonyabb műveltsége, hosszú munkanélkülisége miatt a néphivatal valóban olyan intézmény, ahol mindazt megkaphatja, ami nála éppen a műveltségbeli hiányok következtében tájékozatlanságot, gyámoltalanságot idéz elő.

Az 597 támogatott közül értelmiségi volt 37, iparos 85, tanonc 11, szakmunkás 79, napszámos 385. A megállapíthatóan munkaképtelenek száma 95, akik nagyrészt a napszámosok közül kerültek ki.

A lakóhely statisztikája azt mutatja, hogy a néphivatal nemcsak a környező népeiségre gyakorolt vonzást, hanem a néphivatalnak messze egy kerületen, sőt városon túlterjedő ismert voltát is bizonyítja. Ebből a számból a IX. kerület nemcsak azért emelkedik ki, mert a néphivatali látogatók nagyrésze az itteni szükséglakás-telepekről fordul viszonyainak rendezése végett hozzá tanácsért, hanem leginkább azért is, mert a IX. kerületi előjárósággal, annak vezetőjével és tisztviselőkarával, a népjóléti osztály vezetőjével és a kerületi gondozónővérekkel a kapcsolat tökéletesnek mondható. A szegény embereket a közigazgatási vagy más úton nem rendezhető kérdéseik elintézése végett az előjáróságról a néphivatalhoz küldik tanácsért és támogatásért.

Kerület :

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
3	3	1	8	1	10
VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	
19	96	264	73	15	
XII.	XIII.	XIV.	Pestkörnyék	Vidék	
7	20	31	42	4	

Érdekes a Pestkörnyék és vidék esete, amely az összes látogatóknak majdnem 10%-a. A pestkörnyéki városok közül a legtöbb pestszenzterzsébeti. Rendszerint olyan emberek, akik ott kint laknak, munkahelyük ellenben Budapestben van s a néphivatal munkájáról és annak működéséről itt szereztek tudomást. A vidék között van egy pécsi, aki egy ottani cégnek autókísérő napszámosa volt s az itt rendelkezésre álló délutánját arra használta fel, hogy a néphivatalnál gyermekei családi állásának rendezését megindíthassa.

A néphivatal 1939. évi működésének közigazgatási, társadalombiztosítási és büntetőjog-magánjogi forgalmát a következő kimutatás szemlélteti:

Tárgy	Írásbeli intézkedés	Tanácsadás	Összesen
Közigazgatási ügyek:			
Adóelengedés	4	2	6
Anyakönyvi	2	1	3
Állampolgárság	27	28	55
Békéltetés (szülők, gyermekek, házaspárok között) ...	20	10	30
Egészségügy: gyógyászati segédeszköz, orvoshoz utasítás stb.	11	2	13
Anyakönyvek fordítása ...	14	2	16
Törvényes gyermekvédelem	32	8	40
Törvénytelen gyermekvédelem	17	3	20
Hadikölcsön	1	1	2
Hadirokkantörvény hatálya alá tartozó ügyben	20	6	26
Házassági ügyben	3	3	6
Illetőségi ügyben	18	5	23
Iparügy	10	4	14
Katonai ügy (szabadság, családi segély, felmentés stb.)	24	8	32
Lakásügy (nem peres) ...	40	8	48
Munkaközvetítés	141	17	158
Munkásvédelem munkaviszonyból származó vita	11	2	13
Nemzeti Önállósítási Alap ...	1	1	2
Népoktatás	2	—	2
Okmánybeszerzés, ebből külföldről 52 esetben	125	46	171
Szegényügy (szegénységi bizonyítvány, szeretetotthoni felvétel, segélyek stb.) ...	64	18	82
Végrehajtási ügy	4	1	5
Összesen	591	176	767
Összesítés:			
Közigazgatás	591	176	767
Magánjog és büntetőjog ...	176	80	256
Társadalombiztosítás	123	38	161
Összesen	890	294	1184

Megállapítható, hogy az egyének a legváltozatosabb dolgaikkal keresik fel a néphivatalt. Legnagyobb jelentősége a munkaközvetítési tevékenységnek, valamint a ma annyira fontos okmánybeszerzésnek van. Ezekről függetlenül is azonban a hivatal működése a közigazgatási élet jelenségeinek, a társadalomellenes és jogellenes magatartásoknak rendkívül kényes szeizmográfja, mert a társadalmi létében érintett egyén, ha tud a hivatalról, azonnal ide fordul támogatásért. Jellemző erre, hogy az általános katonai bevonulások idején a katonai ügyek vannak túlsúlyban, vagy valamilyen fontos törvényhozási vagy miniszteri intézkedés után az emberek támogatás végett azonnal megjelennek. Ilyen ügyek voltak legutóbb a hadiözvegyek illetményeinek felemelése, a szigorú illetőségi és állampolgársági felülbíráások, valamint egyéb iparügyi intézkedések.

A fenti adatokból is kidomborodik a néphivatal nagy szociális jelentősége. Erre vonatkozóan a következő néhány szempontot emeli ki Szabó Endre dr.

Az ember életében az éhségnél, a nyomornál gyakran sokkal nagyobb jelentősége van a tehetetlenség tudatának. Erzi, hogy igaza van, azonban gyengeségénél, tudatlanságánál, vagy tájékoztatatlanságánál fogva nem képes szembeszállni az őt fenyegető ártalmakkal s a bekövetkezett jogi hátrányt nem képes kikerülni. Az

egyént nemcsak anyagiilag kell megerősíteni, hanem jogilag és szellemileg is, az ő társadalmi egyenrangúságának tudatát is vissza kell adni. Az egyén tehetetlenségével szemben áll a közigazgatás tehetetlensége, ami a fél részéről jelentkező nemtudásból, nemtörődömségből, protekciózásból, vagy megoldatlan és a társadalom széles rétegeit érintő rendezetlen életviszonyokból származik. Az ember nemcsak nacionalista értelemben élhet kisebbségi életet. A néphivatal hézagpótló intézmény, mert szociális rendszerünkben ott segít a megtámadott egyéni életen, ahol az éppen a közösséggel való kapcsolatot veszíti el s megelőzi a családban, majd bizonyos együttélő embercsoportban jelentkező társadalomellenes hangulat kialakulását. Azoknak szellemi elégedetlenségét levezeti, az életbe visszavezető helyes utat megmutatja s ha kell, a közigazgatás életébe való beavatkozással is a nem helyesen működő intézményeket figyelmezteti, tanácsot ad. Célja az igazság érvényesítése, a kölcsönös kötelességek kidomborítása, az egymásra utaltság érzésére való nevelés. Az egyház vigasztaló szava nem jut el mindenhová, a munkástömegek műveltsége, főleg a vidékről jötték igen primitív. Az emberi indulatoknak bizonyos életkörülmények között nincs zabolája. A néphivatal pártatlan szerepe a nagyvárosok életében fokozott jelentőséggel bír, különösen a senki által meg nem közelíthető külvárosok nyomortanyáin. Ezért a szegénység gazdasági, szellemi és erkölcsi sötétségében vezető és biztató mécses a néphivatal. A settlement-munka magja a néphivatal kell legyen, mert enélkül a settlement-életnek Magyarországon jelentősége nincsen. A jogi tanácsadás intézményét egységesíteni kell, hogy az mindenütt egyöntetű alapszempontok és irányelvek szerint történjék. A néphivatalt a községi szociálpolitika szerves kiegészítő részévé kell tenni.

A néphivatal magán- és büntetőjogi anyagáról, Csák Kálmán dr., e csoportnak a vezetője a következőket írja: A magánjog hatalmas labirintusában csak szakképzett ember tud eligazodni, a szegény ember, akinek nincs pénze ügyvédre, vagy elhanyagolja ügyét, vagy hozzá nem értő „jó emberem”-mel végezteti. A hozzá nem értés, sokszor a lelkiismeretlenség a leghelyrehozhatatlanabb kárt okozhat az egyénnek, elegendő itt a bírói határozatok alaki jogerejére gondolni. A néphivatal ilyen irányú bekapcsolódása a jogsegélybe a szegényebb rétegek részére nagy hiányt pótol, amelyet a pártfogó ügyvédi intézmény nem oldott meg.

A néphivatal magánjogi tevékenysége mellett csak elenyészően csekély a büntetőügyek száma. Amíg a magánjogi statisztika 241 ügyszámot mutat, a büntetőügyek száma 15. Ennek magyarázata egyrészt a két ügykör között az életben is tapasztalható arányban, de a büntető ügyekben bíróságok által könnyebben nyújtandó jogsegélyben is keresendő. A magánjogi ügyekben a pártfogó ügyvéd kirendelését kérelemnek kell megelőznie, amit az egyszerű ember önmaga elkészíteni nem képes, de az életnek nagyon sok olyan ága van, amelyben pártfogó ügyvéd kirendelése nélkül jogi tanácsra van az egyénnek szüksége. Néphivatalunk munkásságát ezen a téren a magánjogi ügyekben nyújtandó jogsegély tölti ki, ami a néphivatal tulajdonképpeni feladata.

Ha az ügyek természetét vizsgáljuk, a statisztikából nagyon érdekes megállapításokat vonhatunk le. Az ügyek legnagyobb csoportját a házassági ügyek adják 73 számmal. A köztudat szerint a válóperek annyira hosszadalmasak, költségesek, oly sok okiratot kell hozzá beszerezni, hogy a szegény embernek ehhez sem pénze sem ideje nincs. Ennek az eredménye a sok házasságon kívüli együttélés, amit egyszerű emberek természetes állapotnak tartanak. Összeköltöznek emberek, akiknek

egyike nem lévén jogilag szabad, házasságot nem köthetnek. Csak később, amikor az együttélésből született gyermekek nőnek, akiknek családi állása bizonytalan, mert vagy törvénytelenek, vagy az asszony törvényes házastársának nevét viselik, igyekeznek a szülők együttélésüket törvényesíteni. Sok együttélés rendezésére adott okot a családi bér intézménye is, mert az csak rendezett jogi helyzetben lévő gyermeknek jár. Ezekben az okokban keresendő a válást kereső felek nagy száma. Néphivatalunknak nem célja ugyan a válások előmozdítása, de oly esetekben, amikor a válás éveken át tartó tényleges állapotot rendez, segítünk a hozzánk fordulón.

Igen magas statisztikai számot mutatnak a tartási ügyek: 40. Szülők és gyermekek bizalommal fordulnak hivatalunkhoz a tartás kérdésében; legtöbb esetben békés úton a másik fél rábeszélésével eredményt is értünk el. Igyekeztünk minden esetben az elért eredményt jogilag is rögzíteni, hogy per esetén pártfogoltunknak a bizonyítást megkönnyítsük. Perre csak az összes ügyek 12 százaléka került.

Anyagi természetű vagyoni jogi ügyek száma 54. Kisemberek nagy ügyei; adás-vétel, hagyatéki, birtokvédelem és az ezzel kapcsolatos kérelmek és panaszok. Ebben az ügykörben igen nagy számmal fordult elő az elhanyagolt hagyatéki ügy; távol a lakóhelytől, esetleg megszállt területen anyagi hiányában, pártfogoltjaink nem tudták kis örökségüket rendezni. Az otthonmaradt testvér, rokon, esetleg jóbarát használta a 200–1000 négyszögöl területű ingatlant, a hányadrész házat, ebből azután a legkülönbözőbb bonyodalmak keletkeztek. Huszonegy esetben fordultak hozzánk lakásügyi panasszal. Méltányos kérelem esetén a rendelkezésünkre álló jogi utakon igyekeztünk a hozzánk forduló panaszát elintézni, legvégső esetben a kilakoltatást jogi eszközrel megakadályozni.

Pártfogó ügyvéd kirendelése iránti kérelem 24 volt. Felesleges zaklatás elkerülésére pártfogó ügyvéd kirendelése iránt csak akkor fordultunk kérelemmel az ügyvédi kamarához, ha az ügy elbírálásunk szerint eredményre vezethetett. Ellenkező esetben a hozzánk forduló igyekeztünk meggyőzni pereskedésének eredménytelen voltáról, ami legtöbbször sikerült is.

A büntető ügyek természetük szerint újrafelvételi kérelmek voltak. Kérelmezők már korábban kiszabott és esetleg le is töltött büntetésüktől újrafelvétel útján igyekeztek megszabadulni. Volt büntetés megkezdésének elhalasztása iránt öt kérelem jelentkezett.

Az itt előadottak bizonyítják, hogy az egyszerűbb néprétegek részére milyen rendkívüli jelentőséggel bír a Néphivatal működése, ahol lelkiismeretes és szakvéleményt kapnak vitás ügyeikben. Hivatalunk munkássága sok felesleges zaklatástól óvja meg a hatóságokat is, mert csak akkor veszi igénybe eljárásukat, ha az ügy; ogi elbírálás után az szükségesnek mutatkozik.

Budapesti néphivatalunk képét kiegészíti *Szeberényi Gyula dr.* 3. a munkaügyi védelem csoportja vezetőjének megállapítása: a társadalombiztosítási ügycsoportban leginkább betegségi biztosítási (segélyezési) és öregségi járadékigények érvényesítésének elősegítése, gyorsítása érdekében keresik fel néphivatalunkat a biztosító intézetek tagjai. A néphivatal munkája igen sok esetben felvilágosító irányú, mert különösen az öregségi és rokkantsági biztosítás szolgáltatásai tekintetében ma még nagy tájékozatlanság tapasztalható az érdekelték körében. A járadék megállapító határozatok ellen például gyakran csak azért akarnak jogorvoslatot igénybe venni, mert rokkantságuk fokát nagyobbak minősítik, mint az orvosi megállapítás. Pedig tudvalevő, hogy az 1928: XL. t.-c.

a rokkantságnak különféle fokozatait nem ismeri, hanem az ipari munkavállaló munkaképessége kétharmad részének, egyes más kategóriáknál annak ötven százaléka elvesztését minősíti rokkantságnak. A járadék mértékét eszerint nem a munkaképesség csökkenésfoka, hanem a biztosításban eltöltött várakozási idő mértéke és a lerótnak tekintendő öregségi járulékok összege befolyásolja.

Nagy a tájékozatlanság a baleseti kártalanítás tekintetében is. A törvény a munkaközben, vagy munkába és onnan hazamenet elszervezett erőszakos külső (traumatikus) behatások következményeit tekinti balesetnek, ezzel szemben egyes, minket felkereső biztosítottak arra a tényre akartak kártalanítási igényt alapozni, hogy munkahelyük egészségtelen (pl. huzatos) volt, ebből eredőleg csúszos betegséget szereztek, amely időltté vált s állandó keresőképtelenség okozójává lett.

A csak példaképpen említett alaptalan igények érvényesítésének kísérletéről természetesen lebeszéljük a minket felkereső biztosítottakat, mert előreláthatóan eredménytelen eljárások folyamatba tétele s ezzel a biztosító intézetek ügyvitelének felesleges megterhelése, a társadalombiztosítási bíróságok felesleges igénybevétele nem lehet célja semmiféle jogsegélyt nyújtó komoly intézménynek. A tapasztalat azt igazolja, hogy ügyfeleink a felvilágosításainkat elfogadják és abban meg is nyugosznak.

A betegségi biztosítás körébe tartozó esetek leginkább onnan erednek, hogy a munkaadók kevésbé lelkiismeretes része a bejelentéseket nem a valóságnak megfelelően teljesíti s ennek következtében egyes, tag-sági időtartamhoz kötött segélyektől a biztosított csak azért esik el, mert munkaadója rövidebb időre jelentette be, mint a munkában eltöltött valóságos időtartam volt. Néphivatalunk ilyen esetekben megkeresi a munkaadót, hogy bejelentését az illetékes intézetnél pótolja s ha ez a kísérlet nem vezet eredményre, írásbeli elutasító intézkedés kiadását sürgetjük az illetékes intézetnél, hogy a jogorvoslati út igénybevehető legyen.

A szakmai családi pénztárakat érintő ügyekkel kapcsolatban érdekes megfigyeléseket szerzett néphivatalunk. A nagyobb üzemben dolgozó munkás rendszerint azzal keres fel minket, hogy gyermekei után járulékból nem részesül. Az ügy megvizsgálása során azután kiderül, hogy a gyermekek törvénytelenek s ekkor kezdetét veszi a gyakran 10-15 év óta házasságon kívüli viszonyban élők életviszonyának törvényesítésére és a gyermekek családi állásának rendezésére irányuló, sokszor bizony hosszadalmas és nehézkes eljárás. Képzelnék csak el például olyan esetet, amikor a különélő férjtől, a házasságkötés előtt született egyik gyermek – utólagos törvényesítés hiányában – mint törvénytelen anyakönyveztetett s ma is az anya nevét viseli, a második gyermek viszont, aki a vadházastársától született, a házasság fel nem bontása következtében a különélő férj nevét viseli.

Tagadhatatlan, hogy a munkások gyermeknevelési járulékanak rendszeresítése sok törvénytelen gyermek családi állásának rendezéséhez vezet, de az eddig előfordult esetekből az is megállapítható, hogy a gyermeknevelési járulékok eddigi rendszere sok igényt hagy kielégítetlenül, mert a kisebb munkáslétszámú üzemek nem tartoznak szakmai családi pénztári kötelékbe. A szociális törvényhozás további sürgős feladata lenne a családbiztosítás eme módozatának további kifejlesztése.

A szociális biztosítás és a közületi gondozás között foglal helyet a kegydíj, mint olyan szolgáltatás, mely joggal ki nem kényszeríthető, de mégsem szegénységjellegű. Feladatunk itt a munkaadó és a volt alkalmazott közötti közvetítés.

A Szociálpolitikai Intézet *rákosszentmihályi* telepének néphivatali munkáját, annak vezetője, *Farkas György* dr., két részre osztva ismerteti: Néphivatalunk a megalakulásakor, 1933-ban a helybeli inségmunka lebonyolítását magára vállalta. A segélyesekről és inségesekről kartoték-rendszerű nyilvántartást készít, az adatokat és a segélyezés indokoltságát állandóan ellenőrzi. Az ehhez szükséges nyomtatványokat minden esetben a községi előljáróság bocsátotta rendelkezésünkre. Ebben a rendszerben 1933 december i.-én indult meg az új irányú inségsegélyezés Rákosszentmihályon és azóta évről-évre az Intézet közreműködésével történik annak lebonyolítása. 1939 évi november és december havában, a néphivatalnak a községtől javadalmazott munkakerői, a helybeli szociális titkár irányítása mellett, felvették a jelentkezőkről a családi lapokat. A felvétel az Intézet hivatalos helyiségében, a községházának földszint 16. számú szobájában történt a délelőtti órákban. Ezek a lapok teljes áttekintést nyújtanak az inséges családi állapotáról és szociális helyzetéről és így a segélyezés jogosságának és mérvének megállapításához elegendő támpontot adnak. A segélyre szorulókat által beszolgáltatott adatokat, szellemi szükségmunkásokkal és önkéntes szociális munkásokkal a helyszínen ellenőriztük, akik az esetleges hiányokat is pótolták, a valótlanosságokat kijavították és környeztanulmány alapján a kérelmet véleményezték is. Ezeket a látogatásokat szükséghez képest megismételtük.

A segély megállapításánál az irányadó szempont, hogy a segélyezés ne legyen a dolgozni nem akarók és munkakerülők jutalma, hanem részben a saját hibájukon kívül munkanélkülivé lett, részben pedig öregség, testi gyengeség, vagy betegség miatt dolgozni nem tudó egyéneknek, legalább a téli hónapokban a legszükségesebbet megadó támasza legyen.

A jelentkezőket három csoportba osztottuk. Az első csoportba tartoznak a munkaképes férfi-családfővel rendelkező családok, vagy egyedül élő munkaképes férfiak. A másodikba a beteg, vagy koruknál fogva munkaképtelen egyének. Ebből a csoportból azonban azokat, akik állandó havi segélyben részesülnek, külön vettük és ezekből került ki a harmadik csoport.

Pest megye alispánjának az inségsegélyezés tárgyában kiadott rendelete értelmében a segélyezéseket a lehetőséghez képest a legminimálisabb mértékben állapítottuk meg. Pénzbeli segélyben csak a harmadik csoportba tartozók részesülnek, akik havonta állandóan 4-8 pengőt kapnak. Az első csoportba tartozókkal különféle közmunkákat végeztetünk. Ezek, ahhoz képest, hogy családi állapotuk miként változik (nős, nőtlen, gyermekek száma), hetenként két-három-négy-öt vagy hat napot dolgoznak. Akinek három, vagy ennél több gyermeke van, az az egész héten dolgozik. A munkaidő reggel nyolc órától délután két óráig tart. Az inség-napszám 1 pengő 20 fillér volt. Magános nők, aggok, általában a második csoportba tartozók, természetbeni segélyben részesülnek. A segélyesek hetenként egyszer, a következő élelmiszereket kapják: 1 kg liszt, 10 dkg zsír, 2 kg burgonya. Ezenfelül kapnak heti 30 kg tüzelőanyagot, rendszerint szenet. A támogatáshoz szükséges összeget a község az inségadóból fedezi.

E tevékenységünk mellett 1939. évben 334 ügyben fordultak néphivatalunkhoz. Családvédelmi tevékenységünket 159 új családra terjesztettük ki az év folyamán. Ebben az évben a néphivatalban megfordult 557 férfi és 635 nő. Az év folyamán összesen 1649 intézkedést tettünk az ügyekben.

Az ügyek közül különösen három csoportot kell kiemelniük: Az I. csoportba tartoztak azok az ügyek,

amelyekben családjogi viszonyait rendezték a pártfogoltaknak. A személyi viszonyok átvizsgálásánál láttuk, hogy gyakori a vadházasság. Ezen a rendkívül nagy tapintatot és figyelmet igénylő állapotban a következőképpen igyekeztünk segíteni. Azokat az együttéléseket, ahol az egyik, vagy mindkét félnek már előbb kötött házassága akadályozta a megeskétést, vagy a még fennálló házassági kötelék visszaállításával, vagy ha már a különélés tartama alatt gyermek született, az előző házasság felbontásával igyekeztünk rendezni. Ha ez sikerült, akkor amennyiben módunkban állt, a házasságot továbbra is figyelemmel kísértük és segítségükre voltunk az esetleges nehézségek áthidalásánál. Akiknek házasságra lépését ilyen akadály nem gátolta, ott a fennálló nehézségeket igyekeztünk áthidalni, hogy megesküdhessenek. Különös tekintettel voltunk minden esetben a gyermekek helyzetére.

A II. csoportba a fiatalok ügye tartozott. A Fiatalok Felügyelő Hatóságával már az 1938 év végén felvettük a kapcsolatot. A néphivatal, mint a Felügyelő Hatóság külső szerve, felkérés alapján esetenként ellenőrizte a Rákosszentmihályon és környékén lakó, javítóintézetből és átmeneti otthonokból kikerült fiatalok nevelését és fejlődését. Ugyancsak a Felügyelő Hatóság felkérése alapján figyelemmel kísértük az Állami Gyermekekmenhely hatásköréből már kikerült fiatalok nevelését is. A pártfogó tisztet ezekben az esetekben munkatársaink látták el.

A III. csoportba tartozik a rákoszentmihályi és sashalmi munkanélkülieknek munkához való juttatása. A siker érdekében felvettük a kapcsolatot az Állami Munkaközvetítő Hivatallal is. Álláshoz juttatását kérte 89 egyén, legnagyobb részét gyári munkás. Tudomásunk szerint ezek közül 24 egyén jutott munkához közbenjárásunkkal. Ez a szám azonban valószínűleg nagyobb, mert nem kaptunk mindenkitől választ. Az elhelyezések részben személyi ismeretség, részben pedig a munkást keresők értesítése alapján történtek.

A felsorolt három csoporton kívül igen különböző ügyek fordultak elő, amelyek azonban külön-külön a néphivatal működésének jellemzésére nem alkalmasak.

Három néphivatalunk munkáját áttekintve, általában kiemelkedik családvédelmi tevékenységük. Támasza, hátvédje a társadalom szegény rétegének, életviszonyaik rendezésében, hogy a magárahagyottság és a válságos helyzetek romboló hatása csökkentessék. Népjóléti gondozó tevékenységével nemcsak a társadalmi helyzetében gyenge egyént védi és segíti, hanem támasza a hatóságoknak is, hogy annak munkája eredményesebb legyen. Példaképpen emelkedik ez ki a budapesti IX. kerületi Előljárósággal és a rákoszentmihályi Községházával való szerves együttműködésben. Utóbbi esetben a község inségnyhító tevékenységének valóságos szerve lett a néphivatal. A munka nagy szakismeretet, körültekintést, az ügyekben való jártasságot és tapintatot megkívánó feladat. Eppen ezért rendkívül fontos és nagy gondosságot kívánó követelmény az alkalmas vezetők s munkatársak kiválasztása. Jelentősége kiterjed egyaránt az ipari, mint mezőgazdasági jellegű népességre. Eppen ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni, mennyire fontos lenne a mezőgazdasági népesség számára jogi és gazdasági természetű ügyekben való tanácsadás céljából az ország mezőgazdasági területein, lehetőén járási székhelyenként létesíteni ilyen intézményt. Joggal számíthatunk rá, hogy a mezőgazdasági népesség társadalmi és gazdasági megerősítését szolgálja.

Prof. Erődi-Harrach Béla.